

مجموعه مقالات همایش بین‌المللی

حج در پویه تاریخ

به کوشش:

دکتر هدیه تقوی

نگارستان اندیشه

تهران - ۱۳۹۷

www.ketab.ir

سرشناسه: همایش بین‌المللی حج در پویه تاریخ (نخستین: ۱۳۹۶: تهران)
عنوان و نام پدیدآور: مجموعه مقالات همایش بین‌المللی حج در پویه تاریخ / به
کوشش هدیه تقوی؛ به سفارش دانشگاه الزهراء (س)، دانشکده ادبیات، گروه تاریخ؛
ویراستار رویا مشمولی.

مشخصات نشر: تهران: نگارستان اندیشه، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۶۶۴ ص: مصور، نمودار.

شابک: 978-600-8273-55-4

وضعیت فهرست نویسی: فیا. یادداشت: کتابنامه.

موضوع: حج -- تاریخ -- کنگره‌ها Hajj* -- History -- Congresses

شناسه افزوده: تقوی، هدیه، گردآورنده. دانشگاه الزهراء. دانشکده ادبیات. گروه تاریخ

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ ۸ هـ / BP۱۸۸

ر.ه بندی دیویی: ۲۹۷/۳۵۷ شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۹۸۴۹۶

مجموعه همایش بین‌المللی

حج در پویه تاریخ

به کوشش: دکتر هدیه تقوی (عضو هیئت علمی دانشگاه الزهراء (س))

به سفارش: دانشگاه دانشگاه الزهراء (س) دانشکده ادبیات، گروه تاریخ

ناشر: نگارستان اندیشه

ویراستار: رویا مشمولی

صفحه‌آرایی: مرتضی انصاف‌منش

طراح جلد: سعید صحابی

چاپ: اول، ۱۳۹۶

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: نسیم

نشانی ناشر: م. انقلاب، ابتدای خ آزادی، خ بهزاد، شماره ۲۹ واحد ۷

تلفکس: ۶۶۴۳۵۴۲۳ - ۶۶۹۴۲۵۴۲

www.cins.ir - info@cics.ir

مقدمه

فريضة حج از ديرباز در ميان مسلمانان اهميت و جاينگاه ويژه‌اي داشته و ميليسون‌ها نفر رنج سفر را بر خود هموار و به انجام اين فريضة الهی می‌پرداختند. در پي وقوع حوادث تلخ و شيرين براي حجاج مسلمان، بهره‌برداري‌ها از فريضة حج در جهت اهداف و مقاصد خود، وضعيت خدمات رفاهي، نحوه اداره حج توسط متوليان و... در طول تاريخ ضرورت پرداختن به موضوع حج در بستر تاريخ با رويکرد علمي و پژوهشي احساس شد.

حوادث مهم و دردناكي كه در برخي سالها براي حجاج مسلمان پيش آمد و حرم امن الهی براي زائران و شفيگان كه مقصود ناامن می‌نمود، از جمله فاجعه تلخ منا در سال ۱۳۹۴ لزوم بازنگري در امور حج را حتي متوليان آن را براي بسياري از علاقمندان مسائل دنياي اسلام مطرح می‌کرد.

با كمال تاسف بايد اعتراف كرد كه با وجود اهميت حج و اتفاقات متعدد و مكرر آن در طول تاريخ به ويژه در چند سده اخير اقدام علمي نايسته و درخور توجهي صورت نگرفته و اين موضوع در مجامع علمي چندان با اقبال مواجه نشده است. خلاء موجود در اين زمينه دست‌اندركاران همایش بين‌المللي حج را برنگ داشت تا در فضايي علمي و انديشه‌اي، زمينه‌اي جهت تبادل آراء، افكار، انديشه‌ها و توليد آثار علمي فراهم آورده و به ابعاد مختلف حج، ضرورت آسيب‌شناسي، ارائه راهكارهاي مناسب جهت تقابله با آسيب‌ها، اهميت حج در تمدن اسلامي و... بپردازند.

بدیهی است پرداختن به تمام ابعاد یاد شده، جز با مشارکت، همکاری، همدلی مراکز آموزشی و پژوهشی و نهادهای متولی حج امکان‌پذیر نبود. در این خصوص دانشگاه الزهراء (س) (مجرى همایش)، انجمن ايراني تاريخ، انجمن ايراني تاريخ اسلام، حوزه نمايندگي ولي فقيه در امور حج و زيارت معاونت امور بين الملل، مجمع جهاني تقريبات مذاهب اسلامي، پاينگاه استنادي علوم جهان اسلام، بنياد ملي نخبگان، بسيج دانشگاه الزهراء (س) نقش محوري ايفاء كردند كه صميمانه از آنان سپاسگزارى می‌كنم. با همكاري و مشاركت نهادهای مذکور همایش ابعاد بين‌المللي يافت و مقالات متعددي توسط پژوهشگران كشورهاي روسيه، آلمان،

عراق، سوریه، لبنان، اردن، قزاقستان، آذربایجان به دبیرخانه همایش ارسال گردید.

بی‌گمان همکاری صمیمانه شورای سیاستگذاری و شورای علمی همایش بیشترین تاثیر را در برگزاری مطلوب همایش در روزهای ۲۷ و ۲۸ فرودین ۱۳۹۶ داشته است. وظیفه خود می‌دانم از تمامی عزیزان موثر در شوراها و مذکور قدردانی کنم. از داوران مقالات همایش که با ارزیابی مقالات در زمانی کوتاه، دست‌اندرکاران همایش را یاری کردند و سهم مهمی در غنای علمی همایش داشتند، سپاسگزاری می‌کنم. از همکاران عزیز و ارجمندم در گروه تاریخ دانشگاه الزهراء (ع.ا) به ویژه استاد ارجمند دکتر ولوی، دکتر حسن‌زاده، دکتر فصیحی و دکتر تقوی که در بخش علمی و اجرایی حضور فعال داشتند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنم.

مجموعه مقالات حاضر در دو جلد فارسی و عربی و انگلیسی با رویکردهای متفاوتی که نویسندگان مقالات به مسئله حج داشتند، نشان دهنده ظرفیت بالای علمی این موضوع و به عنوان پیش درآمدی برای پرسش‌های بعدی به حساب می‌آید. به امید آن که در گروه‌های مختلف آموزشی و پژوهشی دانشگاه این امر مورد توجه و تحقیق قرار گیرد.

شهلا بختیاری

دبیر علمی همایش بین‌المللی حج در پویه تاریخ

فهرست مطالب

۱۳		متن سخنرانی خانم دکتر مهناز ملا نظری
۱۷		متن سخنرانی خانم دکتر شهلا بختیاری
۲۵		متن سخنرانی آقای دکتر محمد تقی امامی
۲۹		متن سخنرانی آقای دکتر علیمحمد ولوی
۳۹		بیانیه همایش «الما فی حج در بویه تاریخ»
		نقش حج در تحولات اقتصادی مصر دوره عثمانی
۴۱		ولی الله برزگریش، مریم اسمعیلی
		استفاده از ظرفیت حج برای بهبود اقتصاد اسلامی
۵۹		حمید بصیرت منش
		بررسی آراء تفسیری دعوت به حج بر اساس آیه «وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ»
۷۷		زهره ترک لادانی، امیر احمد نژاد
		بازتاب حج در قرآن
۹۹		هدیه تقوی
		تبیین عوامل سیاسی موثر بر آراء فقهاء اهل سنت در حجاز، رامون حج و زیارت (قرن اول تا چهارم هجری قمری)
۱۲۷		امین رضا توحیدی، محمدعلی چلونگر
		«بادیه» تلاقی تاریخ، جغرافیا، ادب و عرفان حج
۱۵۵		رسول جعفریان
		بررسی تحلیلی نشان‌های حج در دوره تیموری
۱۹۷		ابوالفضل حسن آبادی
		نیروهای مذهبی و تشکیل کمیسیون دائمی حج در سال ۱۳۲۹ به روایت اسناد
۲۱۳		رحیم روح بخش اله آباد
		حج و نقش آن در روابط دولت صفاریان و دستگاه خلافت عباسی
۲۳۵		دوستعلی سنجولی، مهدی داور
		بازخوانی و تحلیل گفتمان «حج» در قرآن کریم
۲۵۱		یسرا شادمان، زهره عبادی، صدیقه رضائی

فرهنگ‌سازی امنیت حج در اندیشه نبوی (ص)

- ۲۶۹..... سید علاءالدین شاهرخی
- سفرنامه حج ابن بطوطه (مطالعه موردی لایه ایدئولوژیک متن)
- ۲۸۱..... سهیلا صلاحی مقدم
- بررسی سفرنامه حج محمود خان مدیرالدوله
- ۳۰۱..... ذوالفقارعلامی، پریسافیا ض
- بررسی وضعیت بهداشت و سلامت حجاج در عصر قاجار: شناخت آسیب‌ها، تبیین راهکارها
- ۳۱۹..... زهرا علیزاده بیرجندی، سمیه پورسلطانی
- انگاره حج در برنامه منظوم بانوی اصفهانی
- ۳۳۷..... فرشته غلام‌رضایی نژاد، جواد میزبان
- بررسی مسیر حج‌گزینی ایرانیان در دوره قاجار از راه جبل
- ۳۶۷..... باقرعلی عادلش، محمدکاظم شفا
- بررسی ساختار روایی سفرنامه‌ها حج آن عصر قاجار
- ۳۸۱..... سمیه عباسی، افسانه کامکار
- بررسی خاطرات زیارت حج زنان در دوره قاجار (تکیه بر سفرنامه‌های حج خانم علویه کرمانی و عصمت السلطنه دختر فرهاد میرزا معتمدالدوله)
- ۴۰۷..... محمدرضا علم، سکینه دنیاری
- دستاوردها و رویدادهای سفر جامی به حج
- ۴۲۷..... رقیه علی پوربهبزادی
- پژوهشی درباره جایگاه «حج» در طریقت صفوی
- ۴۴۱..... یزدان فرخی
- بازتاب حج در مطبوعات عصر رضا شاه پهلوی
- ۴۵۳..... سیمین فصیحی، زهرا فتحی
- از حج حجاب تا حج صواب
- ۴۷۵..... نسرین فقیه ملک مرزبان، فرشته میلادی
- حج از منظر صوفیان در قرون ۳ تا ۵ هجری
- ۴۹۱..... سیمین قربانپور دشتکی، معصومه ذاکر حمیدی
- "بازنمایی حوادث حج در پویه تاریخ" بازنمایی حوادث حج سال ۱۴۳۶ هجری قمری از زبان
- مطبوعات
- ۵۰۷..... سوسن قهرمانی قاجار، یوسف محمدی مقدم، بهنوش جووری، سمیه وکیلی

تهدیدها و دشواری های موجود در مسیر حج از راه جبل، در دوره قاجار و فتاوی برخی از علمادرباره این سفر	
علی اکبر کجیاف، بتول سلیمانی، بهناز قاندشرفی	۵۳۱
بررسی وضعیت حج و اقدامات رفاهی خلفای عصر اول عباسی در برگزاری آئین حج (۱۳۲-۲۳۲ هـ. ق)	
مجتبی گراوند، اعظم گنجی هرسینی	۵۴۵
صره عثمانی خدمتی در مراسم حج	
عبدالرحمن گولمز	۵۶۵
بررسی آیین بیرق زنان در خوزستان (با تأکید بر شهرستان دزفول)	
فیروزه محسینی	۵۸۷
تاریخ نگاری حج، نخستین منابع تاریخ اسلام	
کامران محمد حسینی	۵۹۷
حیات اجتماعی حجاج آفریقا در عیذاب (با تکیه بر منابع تاریخی و جغرافیا)	
حیات مرادی	۶۱۱
بررسی تأثیرات حج و عمره بر امنیت و اندلس	
محمد سعید نجاتی، محمد اسماعیل چنگر	۶۲۱
مسئله حج و رقابت میان سلجوقیان و فاطمیان	
فاطمه سادات هاشمی هزاوه	۶۳۵
سازمان همکاری اسلامی و فرصت های از دست رفته حج	
سید محمد رضا یاسینی	۶۵۳

www.keelibrary.ir